

ZÉTÉNYI IMRÉNÉ  
Debrecen

## Késleltetett követeléssel a sikerért

Első osztályban vagyunk. Még viszonylag elején az évnek. A gyermekek az osztályban nem haladnak egyszerre. Van, aki mindig lemarad a tanulásban. Van, aki úgy jött iskolába, hogy már tudott olvasni, ismerte a számokat. Van, aki csak (?) hat évének ártatlan romantikáját és érdeklődését hozta magával. Már az induláskor különböző a starthelyzet. Oriási differenciák lehetnek, amelyek megtévesztő hatásukkal még a tanítónő értékítéletét is befolyásolják. Valamikor ez nem volt így: az elsősök, elsősök voltak, különböző értelmi képességekkel, akik az iskolában csodálkoztak rá a világra. Ma több újat hoz a gyermek az iskolába otthonról, környezetéből, mint eddig bármikor.

Pl.: Régen, ha a közlekedésről tanultunk, szépen mondogatták a versikét a lámpáról: „Állj, várj, mehetsz” . . . stb. Ma azt kérdezem többek között: Mit jelent a sárga fény? Tamás azt feleli: Azt jelenti, hogy lehet kapcsolni egyesbe. (Tessék tanulni tanító néni!) Ez az egyik csoportja a tanulóknak: külföldet járt, tv-t néz, magnója van, esetleg nyelveket tanítanak vele.

A másik véglet (nem sokan) hamvasan jött a mesékből, még ma is a nagymama fűzi be cipőjét. Nehezen mozog az iskolai környezetben. Riadt. Nincs önbizalma. Tudását potenciálisan hozta magával. Lesz-e, aki ezt a tudást kibontja, felfedezi, és ezzel együtt önbizalmat ad neki? Vagy azok, akiknek még ma is hátrányos helyzetű jelzőt illesztünk a neve után? Akiknek minden élettapasztalata abból áll, hogy alkalmazkodik az otthoni rossz környezethez? Tudásvágya, szeretetétsege kielégítetlen. Itt szeretné hiányérzetét betölteni.

Ó olyan hátránnyal indult, mit nehéz behozni. Apró kudarcai addig halmozódnak, míg végképp kedvét veszti. Első osztályosokról van szó, észre kell vennünk és észre is vesszük, sőt megpróbáljuk megelőzni.

Miért maradhat le a gyermek? Nézzük az okokat: Kelemen Lászlót idézem: (Pedagógiai pszichológia alapkérdései 306. o.)

- „a) a tanuláshoz való helytelen beállítottság,
- b) az elsajátítás nehézségei,
- c) helytelen módszerek és eljárások,
- d) munkaszeretet hiánya,
- e) a tanulási érdeklődés hiánya”.

Ez utóbbi kettő az első háromnak lehet a következménye. Nagyon fontos, hogy megtaláljuk az okok mögött azt is, ami a háttérben ezt előidézte.

- a) oka lehet: családi, iskolai, légkör,
- b) oka lehet: fizikai, szellemi gyengeség,
- c) oka lehet: nem egyénre szabott módszerek.

Ez utóbbi nagyon fontos. Az elsősöket nagyon kell ismerni egyénenként is és minden egyes gyermeknél, de különösen a hátrányos helyzetű, lemaradó gyermekeknél egyéni bánásmód szükséges.

Ezt a nevelő igyekszik is megtenni. Miben nyilvánul ez meg?

Leginkább:

- a vele alkalmazott hangnembén,
- több találkozás a szülővel,
- sok korrepetálásban.

Mi lehet a módszer, amivel az elsősök egyes tagjainak lemaradását megelőzzük?

Két segítség is van:

- az egyik a tanulási törvények ismerete,
- a másik maga az elsős tananyag.

Nézzük a tanulási törvényeket:

- a motiváció törvénye,
- az ismétlés törvénye,
- a transzfer törvénye.

E három közül most az ismétlés törvényét emelném ki, és kapcsolnám az első osztályos tananyaghoz: ugyanis egyetlen egy osztály tananyaga sem képes annyira az újat a régre építeni, mint a betűismertetés, olvasás és az elsős matematika megtanulása során az elsős tananyag.

Itt ugyanis olyan szorosan épül az új az előzőre, hogy el sem képzelhető egyik a másik nélkül. (Csak akkor tudja az új betűt kapcsolni, ha az előzőt ismeri, csak akkor tud az 5-ről beszélni, ha a 4-et ismeri stb).

Az egész elsős tananyag egy permanens ismétlés, mely mindennap új ismerettel bővül.

Ervényesül az ismétlés törvénye: A magasabb idegműködés indoka, hogy minden kialakított feltételes reflex kiálszik, ha hosszabb időn át megerősítés nélkül marad. Ez a megerősítés a megismerő tevékenységnél: az ismétlés. Ez történik minden órán: az új anyaggal párhuzamosan ismétlés. A jól haladó gyermek és a tanmenet mindig szinkronban van. Sőt van, aki szorgalomból előbb jár.

Ezt a lemaradó gyermek tudja, sőt érzi. Ez az az érzelmi momentum, amit nem szabad kihagynunk, ha kicsi gyermekről van szó.

Legelőször ezt a kellemetlen érzést kell megszüntetnünk. Hogyan? Olyan örömhöz kell juttatnunk őt is, ami sikerérzést, ennek következtében kedvet ébreszt a tanulás iránt. Ne érezze azt az egyszerre sürgető és hátráltató kényszert, ami őt a jól startoló gyermektől elválasztja.

Ne követeljük az új betű megtanítása utáni napon, hogy ugyanúgy olvassa ő is, mint a jó tanulók. (Egyébként a jó tanulónak sem új, mert érdeklődése folytán már jóval előbb megismerkedett vele.)

Engedjük neki hosszabb kifutási időt. Hiebsch-Clauss: Gyermekpszichológiájában olvashatjuk: „Legkönnyebben közvetlenül az ismeretelsajátítás után felejtünk és a fokozódó időbeli távolsággal az elsajátítottból egyre kevesebb megy veszendőbe” (a helyesen beiktatott ismétlések segítségével).

Ez a reminiscencia. Mindnyájan észrevettük már, akik elsőben tanítunk, hogy a gyengébb tanulók az új anyagot másnap sohasem tudják megbízhatóan, de egy régebbi anyagot (amit új korában szintén nem tudott) pl. a k betű tanításánál nem megy az olvasás - visszafordítunk pl. a y betűhöz, azt vesszük észre, hogy tudja, olvassa.

Mi történné, ha ezeket a gyerekeket sohasem kérdeznénk, még pontosabban: sohasem értékelnénk a friss anyagból, hanem saját érési üteméhez igazodva mindig csak abból, amit már tud. Az előzőt, a sokszor hallottat, látottat már tudja - annyiszor hallja másoktól (társaitól, tanítójától), hogy egyszer - kinél előbb, kinél később - megvilágosodik előtte - tudja. 1-2 napot visszalapozva a könyvben, kérdezhetem, felel rá, olvas, sikere van. Ilyen módon előfordulhat, hogy nem tudatosul benne az a circulus vitiosus, ami kedvét szegi. Ezzel a módszerrel már többször dolgoztam. Bevált, és leg-

egyszerűbb módja a felzárkóztatásnak. Differenciál, de nem direkt módon. Bár meglehetősen intenzív figyelmet kíván a tanítótól az, hogy egyénenként számontartsa a 4-5 lemaradónál, hogy hol tart a felzárkóztatásuk. Résen kell lenni és elkapni a pillanatot, közös nagy örömről, amikortól már együtt haladhat az osztállyal. Előbb-utóbb mindenki megtanul olvasni és számolni első osztályban. Itt az előbb-utóbb kifejezésen van a hangsúly. Nehéz dolog türelmesnek lenni, mert pl. ha van egy felmérés, a feladatlapokkal az egész osztály adott időszakra vonatkozó tudásszintjét csak úgy tudjuk felmérni, ha nem differenciáltuk. Ez esetben a lemaradás szintje negatívumként jelentkezik. Csak azok fognak kielégítően dolgozni, akik az élvonalban haladnak. S a lemaradók? Akiknél az időmérő lazábban állítottuk? Kétségbeesik, megijed a nehéz feladattól, ami meglepte? Vagy hozzá sem fog, mert nincs hozzászoktatva a magasabb követelményekhez? Itt is – mint egész évben mindennap – láthatja a többiek teljesítményéből, hogy hol kellene neki is járnia. A követelmény nem titok előtte, s azt is tudja, hogy ő mennyire közelítette ezt meg. A feladatlapon is annyit teljesít, amennyit bír – szemrehányást, szidást nem fog érte kapni. De azt neki is tudnia kell, hogy a célunk nem az ő lemaradásának rögzítése, hanem a többiekkel való egyszintre emelése. Ez az ő perspektívája. Éreznie kell, hogy ő is halad. A mindennapos késleltetett követelés (ami egyénileg hozzá igazodik) azt a bizonyosságot ébreszti benne, hogy ő is tud. Meghoozza a gyümölcsét, mert érvényesül a motiváció törvénye. Pavlov: A motiváció az agykéreg uralkodó ingere, amely az organikus (belső) szükségletek és azon környezeti ingerek szintéziséből áll, amely ezek kielégítését szolgálják. Tudott anyagból kérdezve a kis elsős dicséretet kap (belső tudásvágy külső környezeti megerősítése), ami már mozgósítja az akaratot is. Belső szükséglet, hogy ő is jó tanulóvá váljon, találkozik és kapcsolódik a külső környezettől kapott pozitív ingerekkel: mindennap törődnek vele, kíváncsiak tudására. Bizonyíthat, mert nem kudarccal ér, hanem sikerrel.

A mindennapi „ismétlés során az eleinte akadozottan folyó, szünetekkel tarkított részműveletekből álló cselekvés egyre folyamatosabbá válik.” – (Pszichológiai alapgalmak kis enciklopédiája). Kialakul a készség, a dinamikus sztereotípiák. Megtanul olvasni, számolni. Itt álljunk meg. Nem egyszerre fog történni. Pisti januárban, Marika februárban, Jóska csak márciusban jut el ideig. De nem mindegy, hogyan. Szorongás nélkül!

A szorongó gyermek (vagy már úgy jött az iskolába, vagy itt vált ilyenné) minden feladatot veszélyhelyzetként él át, és tevékenysége kudarcát anticipálja (előre sejt). Alábecsüli önmagát, mert másoktól mindig lebecsülendő véleményt hallott. – Ha ezt a szorongást kiiktatjuk türelemmel, szeretettel, a lemaradó gyermek fogalmát elfeledtetjük, helyette a késleltetett követelés alapján állva, egyéni teljesítményt várunk el – egyéni teljesítményt kapunk, mely év végére a követelményeket teljesítő kis közösséget formál osztályunkból.